

# NEJEDNAKOST: RAZGOVOR S BRANKOM MILANOVIĆEM

Razgovor  
Prihvaćeno: 4. 5. 2026.

**Napomena uredništva:** Ovo je transkript “Politološkog podkasta”, razgovora s profesorom Brankom Milanovićem, kojeg je vodio Marko Grdešić. Razgovor se održao 22. travnja 2026. godine. Branko Milanović je profesor na Stone Center for Socio-Economic Inequality, City University of New York u Sjedinjenim Američkim Državama.

Marko Grdešić:

Profesor Milanović, hvala vam što ste nam se prodružili na “Politološkom podkastu”. Povoda za razgovor ima dosta, ali mi ćemo se orijentirati na dvije vaše recentne knjige. Jedna je *Visions of Inequality*, a druga je *The Great Global Transformation*. Ali, možda da se prije toga vratimo na vaš veoma poznati “graf-slom” koji sumira zadnjih 20, 30 godina takozvane neoliberalne globalizacije i glavne trendove vezano uz nejednakost, što se dogodilo u tom razdoblju. Ti trendovi su dosta dobro poznati, tiču se stagnacije radničke i srednje klase u zapadnim zemljama, nastanka nove srednje klase u Aziji i veoma visokog rasta dohotka kod najbogatijih globalno. Kako danas gledate na taj svoj graf i kako, općenito gledate na evoluciju našeg znanja o nejednakosti? Da li se događa neka dobra akumulacija našeg znanja?

Branko Milanović:

Prvo, hvala vam veliko što ste me pozvali. Veoma mi je drago da sam ovdje na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu i naravno veoma mi je drago da ćemo razgovarati o vašoj knjizi također. Hteo bi da kažem, kao prvo, koliko taj grafikon odražava i sadašnju situaciju i koliko je značajan.

On jeste bio značajan jer je u suštini pokazao osnovne, uslovno govoreći, dobitnike i gubitnike od globalizacije. Kao što ste vi rekli, dobitnici su u neku ruku bili svetska srednja klasa. To je možda loš termin jer oni nisu po zapadnom verovanju, niti po hrvatskom verovanju srednja klasa, jer su mnogo siromašniji, ali oni jesu u sredini globalne distribucije dohodaka.

I drugi veliki dobitnik je naravno bio onaj vrh, top 1 ili možda top 5 procenata. Ali ono što je politički bilo veoma značajno, to je da su u neku ruku relativni gubitnici bili niži delovi raspodele dohodaka u razvijenim zemljama. I da kažemo, recimo, srednja klasa razvijenih zemalja.

Pojavio se problem političke prirode. Ja mislim da je to interesantno. Taj grafikon odražava situaciju koja je bila između 1988. i 2008. godine. To je bilo pred skoro 20 godina. Ali njegove političke efekte mi vidimo, ja mislim, tek 2016. godine sa Trumpom i onda naravno sa drugim partijama koje su došle, populističke ili druge u Evropi. Mislim da je interesantno da taj grafikon odličava ekonomsku situaciju u periodu od 20 godina, a onda imamo političke efekte toga grafikona koji dolaze u sledećih 10 ili 15 godina. To mislim da je značaj tog rezultata.

Ali s druge strane, da li se taj grafikon kao takav promenio? Da, jeste. Ako bi ga mi sad doveli do 2018. ili čak do 2023. godine. šta bismo videli? Kao prvo, promenila se pozicija Kine. Prema tome, taj centar, Kina je bila u sredini, sada ona ide više ka visokim dohocima. Čak i ako bi sve bilo isto, grafikon ne bi izgledao jednako. Jer se naravno menjaju pozicije zemalja i ljudi.

I ono što je očigledno, Kina i Azija su nastavili da rastu, ali ovaj vrh, tj. taj top 1 ili 5 procenata se nisu vratili na one stope raste koje su imali u to vrijeme globalizacionog prosperiteta.

Marko Grdešić:

Hvala. Idemo malo na vašu knjigu *Visions of Inequality*. U njoj se bavite različitim ekonomistima koji su na različite načine pisali o nejednakosti. Jedno vaše poglavlje se bavi i razdobljem nakon Drugog svjetskog rata, za vrijeme Hladnog rata, kad se relativno malo ekonomista bavilo fenomenom nejednakosti. Zašto je to tako, ako istovremeno znamo da je to vrijeme kad se dosta komprimirala ta distribucija i smanjivala nejednakost?

Branko Milanović:

Da, ja mislim da je jedan od razloga zašto se manje pisalo taj što se smatralo da je problem nejednakosti rešen, pod navodnicima. Značajan autor tada je Simon Kuznets. Kuznets je bio rusko-američki autor koji je živio i pisao u Americi. To je trenutak pedesetih godina kada Amerika proizvoda oko 40 posto društvenog proizvoda sveta, daleko je najbogatija. Prosečni američki dohodak je 5,5 puta veći nego prosečni dohodak u svetu.

Drugo, američka stopa raste je bila još uvijek velika, to nisu bilo ogromne stope, to je bilo oko 2 ili 3 posto. Treće, američka nejednakost se značajno smanjila. Ja u knjizi pominjem Arthura Burnsa koji je bio šef National Bureau of Economic Research. On piše Simonu Kuznetsu kako se udio najbogatijih 5 posto u poslednjih 20 godina smanjio za jednu trećinu. Što znači da smo prešli jednu trećinu puta ka teoretskom izjednačenju dohodaka. Deo razloga za to ignorisanje nejednakosti je bilo verovanje da je to problem koji razvijene zemlje u neku ruku rešavaju. I naravno, Kuznetsova krivulja, kao što znate, pokazuje da nejednakost raste u prvim razdobljima razvoja, onda dolazi do vrha i onda počinje da pada, kada država postaje razvijenija.

Ali ima i jedan drugi element koji sam ja pomenuo i koji vi znate, naravno, a to mislim da je bio jedan politički element. Postojala je želja da se pokaže da ako Svjetski Savez ili istočna Evropa nemaju klase, nema ih ni Amerika. Jer svatko može da postigne veliki dohodak, bez obzira na svoje početne pozicije. Tako da mislim da je postojala želja da se klasna analiza, koja je uvijek povezana s nejednakošću, malo zaboravi, da se ostavi po strani.

Marko Grdešić:

U vašoj knjizi *Visions of Inequality* se bavite raznim autorima. Vi ste se spomenuli Kuznetsa, ali ima tu još zanimljivih autora, François Quesnay, Adam Smith, Karl Marx, Vilfredo Pareto. Da li biste nekog od njih posebno izdvojili u smislu da nam je danas koristan za razumijevanje naših današnjih problema?

Branko Milanović:

Da, mislim da su u neku ruku svi oni korisni. Ja ću reći zašto u dve, tri rečenice.

Kao prvo, mislim da je Adam Smith ključan. Kada se čita *Bogatstvo naroda*, a pored toga i *Teorija moralnih osećanja*, puno ima elemenata koji se tiču nejednakosti. To nije u sadašnjem smislu da imate reč “nejednakost”, ali oni se tiču načina na koji su bogati stekli svoje bogatstvo. I ti načini su veoma kritički posmatrani od strane Smitha.

To je, da kažem, otvorena pljačka, kolonijalizam, koluzija, kada se oni dogovore o monopolu, uzimaju političku moć. To je toliko kritično opisano u nekim trenucima, da meni izgleda da je Smith kritičniji prema kapitalistima nego Marx. Iako ih tada još nisu zvali kapitalistima, nego ih je Smith zvao *masters* ili ih je zvao poslodavci. Prema tome, ja mislim da je on veoma relevantan za nas. I relevantan je po tome što je tvrdio da je odlika uspešnih društava relativno bogatstvo radnika i srednje klase. To je nešto novo, jer kao što znate za merkantiliste je bilo važno bogatstvo države i kralja, a ne srednje klase.

Marx je veoma relevantan, ja mislim, s obzirom na njegovu analizu kapitalizma i nekih sličnosti koje postoje između kretanja stope prinosa ili kamatne stope i prosečne stope rasta. To je slično onome što postoji kod Pikettyja. Piketty nije znao Marxa kad je pisao, ali kad ja to predajem ili kad sam posle s njim pričao, ima sličnosti. Marx ima naravno tu tendenciju profitne stope da pada, kod Piketija profitna stopa je fiksna, manje više. To je veoma interesantno.

I mislim da je Kuznets relevantan, malo ranije sam rekao. A rekao bi na kraju i da je Pareto relevantan zbog svoje teorije elita. Jer mi sad ipak imamo jednu vrstu elita u razvijenim zemljama koja više nije možda toliko klasno opredeljena, nego možda ide više uz Pareta. Jedna kombinacija Pareta i Marxa bi dobro došla.

Marko Grdešić:

U redu, međutim, među ovim ekonomistima kojima se vi bavite nema Keynesa. Kako to?

Branko Milanović:

To je mnogo dobro pitanje, veoma teško pitanje. Ja sam morao na njega da odgovorim i napisao sam jedan mali esej za Substacku sa naslovom “Zašto ne Keynes?” I to je tačno, ima argumenta za i protiv.

Koji je bio moj argument? Ja sam o tome dosta razmišljao da li da ga uključim ili ne, pa sam odlučio da ga ne uključim. Argument je bio taj da za Keynesa se nejednakost pojavljuje s vremena na vreme, ali to nije bio opredeljujući problem. Ja sam izdvojio jedan negativni razlog, zašto sam isključio Keynesa.

On je imao toliko otvorena vrata da piše o tome. Kada govori o nedostatku agregatne tražnje i kada govori da marginalna sklonost ka potrošnji opada sa dohotkom, onda je očigledno da je rešenje preraspodela dohotka. Znači, dati veći dohodak siromašnjima, a manje bogatima i povećati agregatnu tražnju.

Ja mislim da on iz političkih razloga to nije hteo da uradi. Ja mislim da se on plašio da bude onda sraavljen sa Johnom Hobsonom i da bude u toj teoriji tzv. *underconsumptionism*. Za tu teoriju je on napisao u *Općoj teoriji* da je podzemlje ekonomije. Onda je otišao u drugom smeru, da kaže ako je agregatna tražnja nedovoljna, onda imamo državu.

Znači, povećat ćemo ono što mi ekonomisti pišemo “G”, *government*, povećat ćemo agregatnu tražnju. Tako da je to bio negativan razlog. U smislu da on nije hteo

da se time bavi. Samo moram da kažem da ima jedan članak, veoma zanimljiv, dugačak članak u kojem me kritikuje autor. I ima argumenata da je možda trebalo da uključim Keynesa. Znači, ja sam tu negdje na 55 potiv 45 posto, tako negdje.

Marko Grdešić:

Dobro, idemo preći malo na vašu knjigu *The Great Global Transformation*. Jedna stvar koja je tu manje više svima jako zanimljiva je ovoj fenomen "homoplutije". Da li nam možete malo objasniti što pokriva taj pojam i zašto je relevantan?

Branko Milanović:

Prvo bih dao definiciju, da kažem jasno ako je moguće. Znači, ako mi uzmemo vrhušku od 10 procenata najbogatijih ljudi po dohotku u razvijenim zemljama, a konkretno najviše u Americi, onda se primeti jedan čudan fenomen sa marksističke tačke gledišta, pa čak i sa neoliberalne ili neoklasične tačke gledišta.

To je taj fenomen da je povećan udeo u toj grupi najbogatijih koji su u isto vreme u najbogatijem decilu po kapitalnom dohotku, to su kapitalisti jer dobivaju dohodak od kamate, dividende, rente, a s druge strane ti isti ljudi su među 10 procenata najbogatijih ili najuspešnijih po radnim dohocima. To je ključno. To je veoma teško objasniti nekom veoma marksistički orijentisanom čoveku koji veruje da je današnji kapitalizam isti kao klasični kapitalizam. Kako je moguće da su najbogatiji radnici u isto vreme i najbogatiji kapitalisti?

Ja bih ovde trebao da razlučim prvo da to vidimo empirijski. I drugo, da ovo šta ja sada govorim je činjenica koja ne važi samo za Ameriku nego važi i za sve zapadne zemlje. To se primećuje, ali naravno ne važi za zemlje koje su manje razvijene kao recimo Brazil, Peru, Meksiko i tako dalje. Prema tome, to je činjenica. Sad, kakvo je objašnjenje i kakve su političke implikacije toga, to je velika stvar, to ćete vi vjerovatno znati mnogo bolje. I to je veoma nov fenomen tako da nema puno radova o njemu. Ja znam zasad da postoji jedan jedini rad na univerzitetu u Amsterdamu koji se time bavi. Koji se bavi pitanjem koje su karakteristike ljudi koji su "homoplutokrati." Koliko su stari, kakva im je geneza, da li je to nasleđena imovina pa ste postali visoko plaćeni ili ste možda postali visoko plaćeni pa ste onda štedili i postali kapitalisti u 50 godina.

Marko Grdešić:

Ali to će biti ljudi koji jako naporno rade, duge radne dane i oni će misliti da su zaslužili to svoje bogatstvo. To će isto biti jedna komponenta koja će politički biti relevantna.

Branko Milanović:

Apsolutno, to je pitanje meritokratije. O meritokratiji se naravno pisalo i piše se. Jer to je interesantno, to je jedna nova meritokratija. O tome je pisao Daniel Markovits. On kaže da oni imaju staromodne vrline. A staromodne vrline su rad, uspeh. Dakle, kalvinističke vrednosti. I onda, oni koji nisu uspeli, oni imaju izvesnih moralnih nedostataka. Ili su lenji ili nisu inteligentni i tako dalje. I onda dovodi do problema o kojem je Markovits pisao. To dovodi do polarizacije naročito u Americi. To nije samo polarizacija dohodaka, nego je i kulturološka. I ovo što ste vi bili rekli je deo te kulturološke polarizacije. Jer da oni ne rade 70 sati nedeljno, kako da opravdaju svoje bogatstvo? A oni, ja mislim, u neku ruku svesno potiskuju da značajan deo njihovog dohotka dolazi od kapitala.

Marko Grdešić:

U vašoj knjizi *The Great Global Transformation* ima čitav niz tema, ne možemo sve pokriti, ali ima jedna tema koju bih htio da prodiskutiramo. Vi govorite o različitim teorijama imperijalizma, pa se tu vraćate nekim teorijama Lenjina, Hobsona, Rose Luxemburg. Ali zanimljivo i Josepha Schumpetera. Vraćate se među ostalom tim teorijama, zato što ekonomisti zapravo nemaju neku dobru teoriju imperijalizma, iako se njih često optužuje da se ponašaju imperijalistički prema drugim disciplinama, što je zanimljivo. Ali ovo sa Schumpeterom je bilo zanimljivo jer obično se o tome ne govori. Svi znamo manje više ovo što su Lenjin ili Rosa Luxemburg govorili i pisali, ali zapravo kod Schumpetera je dosta slična teorija. Pa da li nam možete malo o tome govoriti i da li je on znao da posuđuje od njih i da se naslanja na njih?

Branko Milanović:

Ne, on je znao. On je možda najobrazovaniji ekonomista dvadesetog veka, u pogledu ekonomskog znanja. Kod Schumpetera je interesantna njegova prva teorija, nislam da je to bilo 1918. ili 1920. godine. On je tada smatrao da je imperijalizam arhaičan način ponašanja koji je potpuno stran kapitalizmu. I zašto dolazi do ratova i imperijalizma? Zato što ima tih staromodnih krugova. On je govorio da je imperijalizam besciljan konflikt, to znači da se nekog porobi, ali bez nekog naročitog cilja, bez nekog ekonomskog smisla. Ali interesantno, u svojoj knjizi iz 1942. godine *Kapitalizam, socijalizam i demokracija*, on ima drugačije verovanje. On veruje da kada dolazi do velike koncentracije kapitalne moći, kada dolazi do formiranja velikih tvrtki, velikih konglomerata, onda su oni u potrazi, veoma slično kao i kod Hobsona i Lenjina, za sirovinama, za radnom snagom, za tržištima. Oni počinju da koriste državu i država koristi njih. I ta teorija ne samo da je bliska teoriji Hobsona nego, što je veoma interesantno, Schumpeter u toj knjizi tvrdi da je normalan *modus operandi* kapitalizma upravo monopolni kapitalizam. Kao što znate, to je zato jer je on više dinamičan i efikasan nego običan kapitalizam koji je statično efikasan. Kada sve to stavite zajedno onda dobijete zaključak da Schumpeter tvrdi da je normalni *modus operandi* kapitalizma zapravo monopolistički kapitalizam, a taj monopolistički kapitalizam je povezan prema njemu sa imperijalnom ulogom države. I dođete do jednog veoma zanimljivog zaključka da se on veoma puno približio teoriji Hobsona, Rose Luxemburg i Lenjina.

Marko Grdešić:

Dobro, hvala. U vašoj knjizi, ali i inače u vašim komentarima, vi često spominjete kako Kina, koliko god da je sada politički i ekonomski relevantna globalno, nema neku ideološku primamljivost. Njihove ideje nisu na isti način zanimljive, oni ne izvoze svoj model izravno kao što je radio recimo Sovjetski Savez i slično. Međutim, da li je to tako? Nedavno se pojavljuje taj fenomen gdje se mladi ljudi na Zapadu okreću Kini, fascinirani su Kinom, to se zove "Chinamaxxing". Ljudi na Instagramu i Tik Toku piju čaj i nose papuče. Postoji neka nova fascinacija Kinom. A i šire, Kina je efikasna, racionalna, imaju infrastrukturu, predvidljiva je. A ovo što gledamo u Americi je potpuno suprotno. Pa kako gledate na to? Možda se ipak nešto događa?

Branko Milanović:

To je odlično pitanje. Znaite šta, moram da dam dva odgovora na to.

Prvo, ja mislim da Kina nije uspjela da definiše nešto što bi bilo ekvivalentno “Washingtonskom konsensusu” ili pak sovjetskom načinu upravljanja ekonomijom. Zamislite situaciju da ste vi kineski savjetnik koji odlazi u Tanzaniju ili u Burmu i oni vas pitaju šta da rade. Ako ste unutar “Washingtonskog konsenzusa”, vi im kažete kojih je to deset pravila. Mislim da su ta pravila jasna. Možda nisu najbolja, ali su jasna. Kina nema takvih pravila.

Ja sam dosta pričao sa kineskim ekonomistima. Kina se razvila kroz gomilu sticaja okolnosti, ono što se na engleskom kaže *contingency*, slučajevi. To je veoma teško staviti u neki uopšteni okvir. I Kina je imala problem, možda zbog načina kako se razvila, da to sačini u jednom apstraktnom smislu. Da njihovo iskustvo bude apstraktnog karaktera i da bude eventualno primenjivo drugima.

A ima i drugi deo, tu ću biti veoma kratak. Mislim da je to veoma interesantno. Ja o tome malo znam, ali sam se počeo baviti time. A to je takozvana politika koju sada Xi Jinping i Komunistička partija primenjuju, a to je politika sinifikacije marksizma. To mislim da je veoma značajno, jer se tu pojavljuje jedna eklektička kombinacija. S jedne strane je evropska teorija koja je bazirana na prosvetiteljstvu, dakle Marx kao nastavak Hegela i Kanta. S druge strane je konfucijanizam i legalizam. I to je veoma interesantno. I mislim da je to često teško razumljivo, ali to je politika koja bi trebala, po onome što govore ideolozi partije, da uskladi iskustva Kine i da ih stavi u jedno okruženje, jednu ideologiju koja bi bila razumljiva ne samo Kini, nego i Evropljanima. Moguće je da će se formirati neka vrsta nove ideologije. U tom slučaju bismo mogli uzimati neke elemente tradicionalne kineske filozofije o kojima znamo veoma malo.

Marko Grdešić:

Idemo se pred kraj vratiti fenomenu nejednakosti. Očito je veoma relevantan i bit će relevantan u 21. stoljeću. Što da se radi? Koja su neka rješenja i koja su neka porezna rješenja koja možda možemo probati? Puno se priča o novom progresivnom oporezivanju, bilo da pričamo o bogatstvu ili nečem drugom. Šta porezi mogu, šta porezi ne mogu? Šta još da probamo?

Branko Milanović:

Ja nisam neki veliki pristalica toga da se svaki problem rešava porezima. Nekad mi se to i ne dopada. Recimo pariška škola to dosta radi. Kad god se pojavi problem, evo, to oporezujemo. Ali konkretno, Gabriel Zucman je predložio taj porez na velika bogatstva i ja mislim da je to dobar potez. Kao prvo, od toga se dobije neki novac i to je sigurno značajno, ali ne previše. Ja mislim da je to pedagoška taksa. U nekom trenutku je neophodno sa društvene tačke gledišta reći da su određena bogatstva apsolutno neprihvatljiva. I da je upotreba tih bogatstava toksična, ako govorimo o uticaju na štampu i na medije i na politiku. I ako oni hoće time da se bave, ja mislim da bi oni trebali da budu strahovito visoko oporezovani. Znači, ako vi hoćete da budete vlasnik kao Jeff Bezos, Washington Posta, u redu, budite. Ali onda imate platiti godišnju taksu od 3 milijarde dolara.

Jer to je način da se spreči ono što oni očigledno rade, a to je da preuzimaju u potpunosti medije. Kada pogledate medije, oni su svi u vlasništvu tih, da kažem, najvećih bogataša. Na taj način utiču na kreiranje javnog mnijenja i onda direktno finansiraju političare i političke stranke. Tako da oni jednostavno kontrolišu sve.

Ja sam u početku bio skeptičan prema Zucmanovoj taksi, ali onda sam vidio da je to možda početak toga da se zaustavi jedan trend koji je po mom mišljenju stra-

hovito opasan. I to je trend i u tim državama i ovdje, ili u delovima Istočne Evrope, da imate ljude koji su apsolutno akumulirali veliku moć, onda kontrolišu medije, onda kontrolišu nevladine organizacije. Jer to je način da se prljavi novac opere. To je veoma česta situacija. I na te stvari, ja mislim, društvo kao takvo mora da reaguje.

Marko Grdešić:

Na samom smo kraju, pa sam vas htio pitati na čemu trenutno radite i koji su neki problemi koji su vam zanimljivi i kojima biste se htjeli baviti?

Branko Milanović:

Ova posljednja knjiga, *Velika globalna transformacija* je bila relativno brzo napisana. Ja sam tu koristio neke moje prethodne radove, o homoplutiji, koju ste pomenuli. Tako da sada nema nekih specijalnih ideja. Imam jedan papir koji je nov i koji mi je interesantan. To je rad o raspodeli dohodaka od kapitala, ali keš dohodaka u efektivni od kapitala, u svetu. A to znači kamate, rente, dividende. I ono što je frapantno je da je taj dohodak, ako uzmete keš dohodak od vašeg vlasništva, strašno koncentrisan. Nema Gini koeficijenta koji je ispod 90. Ili da vam dam jedan drugi primer, a to je da je medijalni dohodak tako definisanog vlasništva u Americi 21 dolar *per capita* godišnje. To je medijalni dohodak. A možete zamisliti kakav je onda dohodak pri vrhu, top percentili, to se meri u milijardama.

Marko Grdešić:

Profesore Milanović, hvala vam puno.

Branko Milanović:

Hvala vam veliko za ovo, za poziv i veoma mi je drago što sam u Zagrebu i što smo imali priliku da razgovaramo.

Marko Grdešić:

Odlično, hvala.